

УДК 330.524:553 (574)

Sergey Missetskiy

POLITYKA ENERGETYCZNA KAZACHSTANU

Wprowadzenie

Po upadku ZSRR nastąpiła nowa era stosunków międzynarodowych, świat dwubiegunowy uległ w gruzach imperium sowieckiego. Wydarzenie to miało wpływ na sferę globalnej gospodarki. Na mapie politycznej pojawiło się 15 nowych państw, które we współczesnych realiach musiały budować swoją politykę wewnętrzną oraz sprecyzować swoje kierunki polityki zagranicznej. Nie bez znaczenia był również wybór modelu gospodarczego dla poszczególnych państw. W czasach radzieckich model centralnego planowania polegał na powiązaniach gospodarczych z republikami związkowymi, w których był lokalizowany przemysł najbardziej odpowiadający potencjałowi i możliwościom danego regionu.

Mówiąc o potencjale surowcowym Kazachstanu, warto zwrócić uwagę na fakt, że w glebie kazachskiej znaleziono 99 spośród 110 znanych pierwiastków układu okresowego, zbadano dotychczas jedynie 70, a wykorzystuje się tylko 60. Ziemia Kazachstanu jest bogata w ropę naftową, gaz ziemny, uran, tytan, ołów i inne metale szlachetne [1]. W radzieckiej polityce gospodarczej Kazachstan odgrywał znaczącą rolę w wydobyciu ropy naftowej, gazu ziemnego i węgla kamiennego, wraz z republikami związkowymi takimi jak Turkmenistan i Azerbejdżan, które także dysponują licznymi złożami surowców.

Głównym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie genezy polityki energetycznej w Kazachstanie w czasach radzieckich i zmian, które w niej zaszły po rozpadzie ZSRR. W artykule zostanie także podjęta próba analizy dotyczącej wpływu polityki energetycznej państwa na politykę zagraniczną. Obecnie sektor wydobywczy ropy naftowej i gazu ziemnego w Republice Kazachstanu jest jedną z najważniejszych gałęzi gospodarki tego kraju. Ma to istotny wpływ na prowadzenie polityki zagranicznej i gospodarczej z najważniejszymi graczami w międzynarodowym handlu ropą i gazem, takimi jak Federacja Rosyjska, ChRL, USA i Unia Europejska. Kolejne części

niniejszych rozważań zostaną poświęcone bardziej szczegółowym opisom kontaktów z powyższymi krajami, jak również z tymi państwami, które odgrywają znaczącą rolę w regionie Morza Kaspijskiego i Azji Centralnej. Tematyka polityki bezpieczeństwa energetycznego w Azji Środkowej i państwach basenu Morza Czarnego i Kaspijskiego jest coraz częściej poruszana w polskim środowisku naukowym. W ostatnim okresie okazały się artykuły dotyczące między innymi węgla energetycznego w Polsce (Katarzyna Stala-Szlugaj, Aleksander Klim, *Rosyjski i kazachski węgiel energetyczny na rynku polskim* [2]), polityki energetycznej Turcji – Justyna Misiągiewicz, *Polityka energetyczna Turcji w regionie Kaspijskim* [3], polityki Federacji Rosyjskiej wobec Azerbejdżanu – Dominika Dasko, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Azerbejdżanu w latach 2004-2008* [4], Azja Centralna w polityce energetycznej Chin – Łukasz Gacek, *Azja Centralna w polityce energetycznej* [5]. Poniższy artykuł ukazujący w sposób całościowy politykę energetyczną Kazachstanu uzupełniałby lukę badawczą w piśmiennictwie polskim w odniesieniu do tej tematyki.

Zarys historii przemysłu wydobywczego w Kazachstanie

Historia przemysłu wydobywczego ropy naftowej w Kazachstanie liczy już 115 lat. W roku 1899 odkryto pierwsze złoża ropy na polu Karaszungul niedaleko rzeki Emby na Zachodzie Kazachstanu. Następnie tym rejonie uruchomiono wydobycie ropy naftowej jeszcze w dwóch miejscach: Dossor w 1911 r. i Makat w 1915 r. [6]. W pierwszej dekadzie okresu porewolucyjnego, przemysł wydobywczy znajdował się w ciężkiej sytuacji. Rejon wydobywczy wymagał rozwoju infrastruktury, który umożliwiłby transport wydobytych surowców do republik związkowych oraz połączenie rejonu wydobywczego z centrami przemysłowymi.

W 1919 roku rejon ten został zajęty przez Armię Czerwoną, gdzie magazynowano 230

tyś. ton ropy naftowej. Owcześnie władze radzieckie wiązały duże nadzieje związane z wykorzystaniem kazachstańskiej ropy na potrzeby trwającej jeszcze wtedy wojny domowej. Zatem głównym celem projektu było przetransportowanie zajętej ropy do Rosji.

W styczniu 1920 r. została rozpoczęta budowa kolei i ropociągu Aleksandrow-Gaj – Emba (w skrócie Algemba) Budową kolei zajmowała się Druga Powołńska Rewolucyjna Armia Robotnicza. Jednak realizacja budowy nie została zakończona, ze względu na rozpoczynającą się wojnę polsko-bolszewicką, która wybuchła 25 kwietnia 1920 roku. Z części Rewolucyjnej Armii Robotniczej została organizowana 25 dywizja strzelecka, która została wysłana na linię frontu. Z powodu braku siły roboczej, środków oraz materiałów w sierpniu 1921 r. budowa została zawieszona [7].

Projekt ten można nazwać pierwszą «budową wieku» (стро́йкой века) komunistów, który nie przyniósł żadnych korzyści ekonomicznych. W trakcie budowy kolei i ropociągu zginęło około 35 tys. ludzi [8].

Później, w 1935 r., zostały zbudowane dwie linie kolejowe Atyrau – Orsk i Atyrau – Kandyagasz. W okresie Drugiej Wojny Światowej Embiński rejon wydobywczy zyskał duże znaczenie strategiczne, ze względu na ewakuację personelu oraz wyposażenia rafinerii znajdujących się na Kaukazie Północnym. Jednak mimo wygodnego położenia geograficznego oraz wysokiej jakości ropy naftowej w roku 1965 zapadła decyzja władz, o zakończeniu wydobywania ropy naftowej w tym rejonie, ze względu na małą moc prac wydobywczych. Rozwój przemysłu i coraz większy eksport surowców potrzebował ciągłego wydobywania ropy i jej przetwarzania [9].

W sierpniu 1971 roku minister przemysłu naftowego ZSRR W. Szaszyn, po rekomendacji stowarzyszenia produkcyjnego «Embanef» – najstarszego koncernu naftowego w Kazachstanie, wydał rozporządzenie o aktywizacji działań w regionie Morza Kaspijskiego. W grudniu 1979 r. zostały odkryte duże złoża ropy naftowej na polu Tengiz, które obecnie jest jednym z najgłębszych i największych pol naftowych na świecie. Według badań komisji ds. zasobów naturalnych ZSRR z roku 1985 zasoby ropy

naftowej tym rejonie szacują się na około 2,6 mld ton. W związku z tym zostały podjęte działania w zakresie rozbudowy infrastruktury, m.in. ropociągów, kolei, linii wysokiego napięcia, dokonano również zakupu niezbędnego wyposażenia do przetwarzania ropy i gazu. 23 czerwca 1985 roku na polu naftowym Tengiz doszło do katastrofy ekologicznej. Z odwiertu wiertniczego nr. 37 wydostała się duża ilość gazu i ropy naftowej, płonący strumień miał około 200 metrów wysokości. Likwidacja płonącego strumienia zajęła prawie rok, pożar ugaszono dopiero w lipcu 1986 r. Kolejnym znaczącym wydarzeniem w historii przemysłu wydobywczego Kazachstanu stała się wizyta Michaiła Gorbaczowa w USA, podczas której zostało podpisane porozumienie o intencjach wspólnego wydobywania ropy i gazu na polu Tengiz. Po wizycie rozpoczęły się negocjacje z amerykańskim koncernem naftowym Chevron, jednak sytuacja polityczna i gospodarcza, która panowała u progu upadku ZSRR nie dopuściła do jakichkolwiek konkretnych porozumień.

Dopiero w 1992 r., już po upadku ZSRR, Republika Kazachstanu podpisała podstawowe porozumienie z koncernem Chevron w sprawie wydobywania ropy na polu Tengiz. Następnie 6 kwietnia 1993 roku Prezydent Nursułtan Nazarbajew podpisał z prezesem zarządu Chevron 40-letnie porozumienie o utworzeniu Sp. z o.o. Tengizchevroil. Obecnie Tengizchevroil jest największym koncernem zajmującym się wydobywaniem oraz sprzedażą ropy, gazu i produktów ropopochodnych [10]. Jednocześnie partnerami biznesowymi spółki kazachstańsko-amerykańskiej są również inne międzynarodowe koncerny naftowe, które również zajmują się wydobywaniem ropy w tym rejonie, a są to m.in.: KazmunajGaz (Kazachstan), Chevron Overseas (USA), Exxon Mobil (USA), LukOil (Rosja).

Sytuacja obecna

Według danych raportu BP na dzień dzisiejszy wielkość znanych światowych rezerw ropy naftowej wynosi 1,652.6 mld baryłek [11]. Około 40% światowej produkcji i połowa eksportu ropy przypada na państwa, które są członkami Organizacji Krajów Eksportujących Ropę Naftową (OPEC). Swoją pozycję liderów w produkcji ropy umocnili: Rosja, Arabia

Saudyjska i Stany Zjednoczone. W regionie Azji Środkowej głównym dostawcą jest Kazachstan, następnie Turkmenistan i Uzbekistan. Według potwierdzonych informacji na temat zasobów ropy naftowej, Kazachstan znajduje się w pierwszej piętnastce krajów na świecie, posiadając 3% światowych rezerw ropy naftowej. Obszary zasobne w ropę naftową i gaz ziemny zajmują 62% powierzchni kraju; w tym 172 pola naftowych, z których ponad 80 jest już eksploatowanych. Według danych Ministerstwa Ropy i Gazu ilość wydobywanej ropy wynosi 4,8 mld. ton rocznie. Od momentu odzyskania niepodległości wysokość produkcji ropy w Kazachstanie wzrosła trzykrotnie. Wysoki potencjał produkcji ropy wynika przede wszystkim z tego, że obecnie na terenach roponośnych prowadzone są rozpoznawcze badania geologiczne, a także prace dotyczące prognozowania i określenia nowych złóż ropy i gazu, w regionie Morza Kaspijskiego i Morza Aralskiego. Największe pola naftowe i gazowe znajdują się w 6 z 14 obwodów Kazachstanu: w obwodzie aktobskim, atyrauskim, zachodniokazachstańskim, mangystauskim, kyzylordyńskim i karagandyjskim. Głównym ośrodkiem, gdzie skupia się około 70% zasobów węglowodorów, jest obwód zachodniokazachstański. Więcej niż 90% zasobów ropy naftowej znajdują się w 15 największych polach naftowych takich jak Tengiz, Karaczaganak, Kaszagan, Żetybaj, Uzeń, Kalamkas, Żanażoł, Karażanbas, Kenkijak, Kumkol, Buzaczi Północny, Alibekmola, Prorwa Centralna i Wschodnia, Korolewskoe, Kenbaj.

Według strategii gospodarczej Republiki Kazachstanu ropa naftowa jest głównym elementem eksportu kraju. Według danych Ministerstwa Przemysłu i Handlu z 2010 r. eksport ropy wyniósł 64%. Trzeba też podkreślić, że ważną rolę w produkcji ropy w Kazachstanie odgrywają inwestorzy zagraniczni z Rosji, Stanów Zjednoczonych i Europy, m.in. Agip, BG, BP/Statoil, ExxonMobil, Chevron, Shell, Total, Inpeks, Philips, ŁukOil, Eni. W kolejnej części artykułu zostaną omówione warunki prawne regulujące wydobycie ropy, eksploatację złóż, oraz warunki wejścia na rynek wydobywczy inwestorów zagranicznych.

Regulacje prawne sektora wydobywczego w Kazachstanie

Kazachstan jest jednym z krajów z rozwijającą się gospodarką, a równocześnie gospodarka kazachska jest bardzo wrażliwa na zjawiska kryzysowe. W chwili globalnych wstrząsów branża naftowa jest narażona na utratę płynności: odpływ kapitału, dewaluację waluty, wzrost «kosztu pieniądza». W Kazachstanie jest duże prawdopodobieństwo takiego zjawiska jak stagflacja: spadek PKB [12] z wysoką stopą inflacji. Na tej podstawie, można wywnioskować, że prawdopodobnie, że w dobie kryzysu firmy wydobywcze w RK doświadczą znaczącego deficytu źródeł wzrostu i finansowania. Jak zauważyliśmy wcześniej, przemysł naftowy jest kluczowym dla gospodarki Kazachstanu. Eksploatowanie pól naftowych i gazowych jest związane z wysokim ryzykiem naruszenia naturalnych więzi środowiska, a także z kwestią bezpieczeństwa energetycznego kraju. Powyższe czynniki wpływają na potrzebę rządowej regulacji nad operacjami prowadzonymi w celu poszukiwania i wydobycia ropy naftowej i gazu ziemnego. W celu ochrony interesów narodowych oraz zachowania i wzmocnienia potencjału przemysłowego, rząd uregulował prawo kontroli nad stanem i warunkami korzystania z zasobów mineralnych Kazachstanu na poziomie legislacyjnym. Zagadnienia prawne dotyczące kwestii poszukiwania, produkcji ropy, oceny zasobów mineralnych są regulowane na podstawie dwóch ustaw: Ustawa RK O podglebiu i użytkowaniu podglebia i Ustawa RK O ropie naftowej.

Prawem regulującym stosunki społeczne w sferze użytkowania podglebia i jednocześnie ukierunkowanym na ochronę interesów Republiki Kazachstanu oraz racjonalne i kompleksowe badanie i wykorzystanie surowców mineralnych, jest ustawa Republiki Kazachstanu O podglebiu i użytkowaniu podglebia. Obecne prawo ma na uwadze zarówno sprawę realizacji polityki państwa w zakresie użytkowania podglebia, jak i dbałość o państwowe i regionalne interesy. Ponadto, ustawa O podglebiu i użytkowaniu podglebia stanowi podstawę prawną do regulacji operacji i stosunków w sferze wydobywania zasobów mineralnych oraz określa warunki do

przyciągnięcia inwestycji, dotyczących operacji związanych z wydobywaniem zasobów mineralnych. Państwo zapewnia dostęp do zasobów na warunkach i w granicach określonych w ustawie [13].

Ustawa ma na celu regulację podstawowych zasad, w tym:

- Zapewnienie racjonalnego, kompleksowego i bezłatkowego wydobywania zasobów mineralnych;
- Zapewnienie ochrony zasobów naturalnych i środowiska naturalnego;
- Jawność działań wydobywczych;
- Odpłatność działań wydobywczych [14].

Jeśli Ustawa Republiki Kazachstanu O podglebiu i użytkowaniu podglebia jest ogólnym prawem regulującym stosunki obiektów i podmiotów w sferze wykorzystywania podglebia, to Ustawa O ropie naftowej jest bardziej prywatna i dotyczy obiektów i podmiotów zajmujących się eksploracją i wydobywaniem ropy naftowej. Ustawa RK O ropie naftowej reguluje stosunki wynikające z operacji naftowych na terytorium znajdującym się pod orzecznictwem Republiki Kazachstanu, w tym na morzu i śródlądowych wodach. Ponadto, obecne prawo reguluje ogólne wymagania dotyczące bezpieczeństwa w dziedzinie przepisów technicznych dotyczących ropy naftowej i procesów jej cyklu życia, dla życia i zdrowia ludzi oraz środowiska naturalnego.

Prawnym właścicielem ropy naftowej, która jest naturalnie położona na terenie RK, jest Republika Kazachstanu. Właściciela ropy naftowej, która została wyciągnięta na powierzchnię, określa kontrakt. Trzeba zaznaczyć, że rezerwy ropy naftowej na polu naftowym i poziom wydobywania ropy naftowej podlega obowiązkowej ekspertyzie państwowej i zatwierdzeniu przez Państwową Komisję ds. zasobów mineralnych Republiki Kazachstanu [15].

Kazachstan ma również prawo pierwszeństwa do zakupu ropy naftowej od podwykonawców w cenie nie wyższej niż cena rynkowa w danym momencie. Wielkość i warunki cenowe są określane w odrębnej umowie. Ponadto, w przypadku klęski żywiołowej, sytuacji nadzwyczajnej czy wojny, rząd Kazachstanu może przejąć część lub całość ropy naftowej należącej do posiadacza licencji

na prawo własności lub prawo do posiadania w tej samej proporcji od rzeczywistego poziomu produkcji ropy.

Kazachstan ratyfikował szereg konwencji międzynarodowych w sprawie ochrony i obrony środowiska naturalnego. Ustawa O ropie naftowej wymaga, aby kontrahenci wykonujący operacje naftowe dotrzymywali ustalonych norm środków organizacyjnych i technicznych w celu ochrony życia i zdrowia ludzi oraz środowiska; oraz stwarzali warunki do bezpiecznej budowy i eksploatacji powierzchniowych i podziemnych urządzeń i sprzętu, a także eliminowali potencjalne wypadki [16].

Szlaki transportowe w Kazachstanie i ich możliwości przesyłowe

System przesyłowy surowców energetycznych jest ściśle związany ze wzrostem wydobywania ropy naftowej i gazu w Kazachstanie oraz zwiększeniem eksportu surowców mineralnych na rynek światowy. Wynika to przede wszystkim z faktu, że pola gazowe i naftowe Kazachstanu są stosunkowo oddalone od głównych światowych rynków energetycznych. Obecnie sieć transportowa ropy naftowej działa z maksymalną wydajnością. Biorąc pod uwagę planowany wzrost produkcji ropy i eksportu, rozwój infrastruktury transportowej ropy naftowej jest szczególnie istotny.

Obecnie eksport ropy naftowej odbywa się na 3 sposoby: za pośrednictwem rurociągów, kolei i poprzez port w mieście Aktau. Głównymi działającymi korytarzami eksportowymi są ropociągi Atyrau – Samara, Kaspiskie Konsorcjum Rurociągowo (KTK) i Atasu – Alaszankou.

Ropociąg Uzen-Atyrau-Samara (UAS)

Uzen – Atyrau – Samara jest drugim pod względem wielkościowym rurociągiem przesyłającym ropę eksportową, poprzez który zachodniokazachstańska ropa jest wysyłana przez system rurociągów Otwartej Spółki Akcyjnej «AK» Transneft» i krajów WNP do terminali regionu czarnomorskiego (do portów takich miast jak Odessa, Noworosyjsk, Jużnyj), regionu bałtyckiego (do miast Primorsk i Gdańsk), a także na rynki Europy Wschodniej (Polski, Niemiec, Węgier, Słowacji, Czech, itp.)

Całkowita długość rurociągu wynosi 1500 km, z czego przez terytorium Kazachstanu przebiega odcinek o długości – 1237,4 km. Rurociąg Uzen – Atyrau – Samara jest rozmieszczony na obszarach trzech kazachstańskich obwodów: mangystaukiego, atyrauskiego i zachodniokazachstańskiego, a także na obszarze obwodu samarskiego w Rosji. Odcinek rurociągu na terytorium Republiki Kazachstanu jest własnością firmy «KazTransOil» (spółki-corki «Nacionalnaja kompanija» KazMunajGaz») [17].

Kaspijskie Konsorcjum Rurociągowie (KTK)

Długość rurociągu KTK wynosi 1580 km; dana nitka ropociągu pozwala wysyłać wydobyte surowce z pol naftowych Tengiz do czarnomorskiego portu w Noworosyjsku (Rosja). Pierwszy odcinek systemu rurociągów KTK został oddany do regularnej eksploatacji w 2003 roku., a do końca 2009 roku przepustowość osiągnęła 34,574 mln. ton, z czego ilość kazachstańskiej ropy wyniosła 27,5 mln. ton – 79,5% od całkowitej ilości przesyłanej ropy. W grudniu 2010 akcjonariusze KTK jednogłośnie przyjęli ostateczną decyzję w sprawie finansowania projektu dotyczącego rozszerzenia systemu rurociągów KTK. Projekt zakłada zwiększenie przepustowości rurociągu KTK z 28,2 mln. ton rocznie do 67 mln. ton rocznie, w tym na kazachstańskim odcinku do 52,5 mln. ton rocznie. Rozbudowa jest podzielona na 3 etapy, planowana data zakończenia projektu przypada na 2015 rok. W czerwcu 2010 roku został oddany do użytku nowy odcinek rurociągu KTK o długości 180 km, od stacji kolejowej «Tengiz» w obwodzie atyrauskim. Ten odcinek rurociągu został zaprojektowany i zbudowany na trasie obejściowej, która jest bezpieczniejsza od starego 116-kilometrowego odcinka, który został wybudowany w 1991 roku. Projekt rozwoju zdolności przesyłowych KTK obejmuje również budowę 10 dodatkowych przepompowni ropy naftowej (2 – na terenie Kazachstanu, 8 – na terytorium Rosji), wymianę 88 km odcinka rurociągu na terenie Kazachstanu, budowę sześciu zbiorników ropy naftowej w pobliżu Noworosyjska, a także budowę trzeciego cumowania w terminalu morskim KTK. Uczestnikami projektu KTK są:

Rząd Federacji Rosyjskiej (Spółka Akcyjna «Transneft») – 24%, Rząd Republiki Kazachstanu (Spółka Akcyjna «KazMunaiGas») – 19%, KTK «Company» (Rosja) – 7%, wydobywcze spółki naftowe: Chevron Caspian Pipeline Consortium Company – 15%, Lukarco B.V – 12,5%, Mobil Caspian Pipeline Company – 7,5%, Rosneft-Shell Caspian Ventures Limited – 7,5%, Eni International N.A.N.V Sarl – 2%, BG Overseas Holdings Limited – 2%, Kazachstan Pipeline Ventures LLC – 1,75%, Oryx Caspian Pipeline Co, Ltd. – 1,75% [18].

Ropociąg kazachstańsko-chiński

Kolejny szlak transportowy kazachstańskiej ropy ciągnie się na wschód. Budowa ropociągu w kierunku wschodnim umożliwiła dywersyfikację dostaw ropy i umożliwiła dostęp do rosnącego rynku energetycznego Chin. Ten kierunek ma znaczenie strategiczne ponieważ, oprócz dywersyfikacji eksportu, budowa ropociągu połączyła zachodniokazachstański region z rafineriami ropy naftowej w Pawłodarze i Szymkiencie, rozwiązując tym samym problem dystrybucji ropy naftowej na terenie Kazachstanu. Powyższy projekt jest realizowany dwuetapowo. Podczas realizacji pierwszego etapu zakończono budowę projektu ropociągu Atasu – Alaszankou, ze zdolnością przepustową 10 mln. ton ropy rocznie. Ropociąg Atasu – Alaszankou o długości 962,2 km był oddany do użytku w 2006 r. Projekt został zrealizowany przez Kazachstansko-Kitajskij Truboprowod Sp. z o.o. – jest to wspólne przedsięwzięcie Kazachstanu i Chin, założycielami którego są KazTransOil S.A. i CNODC (spółka corka chińskiej firmy CNPC). Obydwie strony posiadają 50% udziałów, według tzw. zasadzie parytetu [19].

Po zakończeniu drugiego etapu budowy ropociągu Kazachstan-Chiny, założono zwiększenie zdolności przepustowej do 20 mln ton ropy rocznie. Poprzez ropociąg Atasu-Alaszankou do Chin będzie transportowana ropa przeważnie z pol naftowych centralnego Kazachstanu. Niemniej jednak, nie jest wykluczone przesyłanie ropy z pol Zachodniego Kazachstanu i Rosji. W tym celu, w systemie transportowym zostały przeprowadzone prace rekonstrukcyjne.

Planowanym terminem zakończenia drugiego etapu budowy ropociągu do Chin są lata 2013-2014 [20].

Wpływy polityki zagranicznej na politykę energetyczną Kazachstanu

Fakt, że Kazachstan posiada dużą ilość surowców energetycznych, niewątpliwie wpływa również na proces decyzyjny w sprawie zawierania sojuszy politycznych oraz nawiązywania współpracy gospodarczej z innymi krajami. Władze państwowe decydują komu, w jakich cenach i na jakich warunkach sprzedawać swoje surowce energetyczne. W przypadku Kazachstanu, rząd podejmuje również decyzję ktoremu koncernowi naftowemu przyznać licencję na wydobycie ropy lub gazu ziemnego. Przy podejmowaniu decyzję w tej sprawie nie bez znaczenia jest fakt pochodzenia koncernu i czy rząd danego kraju jest lojalny wobec władz w Kazachstanie. W polityce zagranicznej i polityce gospodarczej Kazachstanu dużą rolę odgrywa położenie geopolityczne państwa. Kazachstan znajduje się na styku dwóch kontynentów, Europy i Azji, i po odzyskaniu niepodległości jako największe państwo Azji Środkowej Kazachstan zaczął uzyskiwać pozycję lidera w tym regionie.

Wśród najważniejszych partnerów strategicznych Kazachstanu należałoby wymienić Federację Rosyjską i Chiny. Spośród państw regionu Rosja odgrywa największe znaczenie w wymianie handlowej. Polityka gospodarcza Federacji Rosyjskiej wobec państw Bliskiej Zagranicy, a zwłaszcza państw Azji Środkowej jest w dużej mierze częścią strategii energetycznej Moskwy. Federacja Rosyjska stara się ponownie uzyskać kontrolę nad surowcami energetycznymi, którą utraciła po upadku ZSRR. Po utworzeniu WNP, mimo problemów gospodarczych Rosji udało się zająć pozycję dominującą spośród innych państw należących do tej organizacji. W regionie Azji Środkowej, Rosja dużą uwagę przywiązywała do Kazachstanu. Jeszcze w czasach ZSRR Kazachstan mocno był związany z Moskwą. Tym samym rząd rosyjski starał się jak najmocniej przyciągnąć Kazachstan do współpracy politycznej i gospodarczej, zapraszając Kazachstan do wszystkich możliwych organizacji regionalnych pod przewodnictwem Rosji. W 1995 roku

Kazachstan przyłączył się do Unii Celnej zainicjowanej przez Rosję i Białoruś, zaś w 2000 roku był członkiem założycielskim Eurazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej. W 2006 roku wszystkie państwa członkowskie EaWG poparły projekt budowy wspólnego rynku energetycznego. Kiedy mówimy o współpracy militarnej, to warto wspomnieć, że w 1992 r. Kazachstan przystąpił do traktatu o bezpieczeństwie zbiorowym. Polityczna gotowość Astany do współpracy w regionalnych organizacjach oraz do współpracy z Rosją odpowiada założeniom władzy rosyjskiej, zwłaszcza w świetle strategii energetycznej Moskwy. Prezydent Kazachstanu N. Nazarbajew zdawał sobie sprawę z tego, że aby uzyskać dostęp do europejskiego rynku energetycznego jako eksporter ropy i gazu, Kazachstan powinien zawrzeć sojusz z Rosją, co umożliwiłoby korzystanie z rozbudowanej rosyjskiej sieci przesyłowej na korzystnych warunkach. Kazachstan jest także atrakcyjnym państwem dla Rosji pod kątem inwestycyjnym. W ciągu paru lat od odzyskania niepodległości inwestycje w Kazachstanie stały się korzystną lokatą finansową. W dużej mierze to jest związane z tym, że rząd Kazachstanu utworzył dziewięć specjalnych stref gospodarczych, gdzie inwestorzy zagraniczni mogą liczyć na ulgi i obniżony podatek, a formalności związane z prowadzeniem działalności gospodarczej zostały sprowadzone do minimum.

Należy też podkreślić, że oprócz zaciśniętej współpracy z Rosją Kazachstan prowadzi politykę wielosektorowości. Wektory polityki zagranicznej określa prezydent Kazachstanu, są one ogłaszane w corocznych orędziach N. Nazarbajewa do narodu. Od 2006 roku podstawowe kierunki polityki zagranicznej zostały określone następująco: 1) rozwój partnerstwa strategicznego z Rosją 2) wzmocnienie obopólnie korzystnej współpracy z Chinami 3) wzmocnienie wysokiego poziomu współpracy z USA 4) rozwój współpracy z UE 5) współpraca z sąsiednimi państwami Azji Środkowej 6) rozwój stosunków z państwami muzułmańskimi [21].

W orędziu z 14 grudnia 2012 roku prezydent N. Nazarbajew ogłosił, że priorytety Kazachstanu w polityce zagranicznej są

niezmiennie – rozwój partnerstwa z sąsiadami – Rosją, Chinami, państwami Azji Środkowej, a także z USA i państwami członkowskimi UE. Prezydent podkreślił także, że Kazachstan będzie umacniał Unię Celną i Wspólną Przestrzeń Gospodarczą. Oceniał także rolę regionalnych mechanizmów bezpieczeństwa w dobie niestabilności rozciągającej się od Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu do Azji Północno-Wschodniej. Wśród regionalnych organizacji bezpieczeństwa zostały wymienione następujące: ONZ, OBWE, NATO, ODKB, SOW. W związku z powstałą niestabilną sytuacją na świecie polityka zagraniczna Kazachstanu musi ulec modernizacji, podobnie jak i polityka wewnętrzna. Wśród priorytetów modernizacji polityki zagranicznej Kazachstanu prezydent wymienił następujące: 1) pod każdym względem wzmacniać bezpieczeństwo regionalne i narodowe 2) aktywnie rozwiązać gospodarczą i handlową dyplomację 3) intensyfikować międzynarodową współpracę w sferze kulturalno-humanitarnej, naukowo-edukacyjnej oraz innych powiązanych sferach 4) zwiększyć ochronę prawną obywateli RK oraz ich interesów osobistych, rodzinnych i gospodarczych [22].

Warto zauważyć, że strategiczne znaczenie także odgrywa geograficzne położenie Kazachstanu. Dzięki tak dobremu położeniu rząd Kazachstanu może kontrolować przepływy surowców energetycznych zarówno z Azji Środkowej na Wschód jak i w przeciwnym kierunku na Zachód w stronę Rosji i Europy. Wcześniej opisane szlaki przesyłowe przechodzące przez Kazachstan wynoszą ok. 10 tyś. km. Nie mniej jednak z tak rozbudowaną siecią transportową surowców Kazachstan jest uzależniony od Rosji. W eksporcie ropy na Zachód Rosja występuje jako pośrednik, który stawia czasami warunki zadowalające tylko jedną stronę, czyli rosyjską. Zwiększenie wydobycia ropy przez Kazachstan nie oznacza zwiększenia możliwości przesyłowych surowca na eksport, ponieważ warunki transportowe ropy i gazy przez rosyjskie rurociągi są ograniczone warunkami tranzytowymi, które są określone w umowach. Astana ze względu na uzależnienie od współpracy z Rosją stara się szukać innych partnerów naftowych. Sprzyjają temu również sankcje energetyczne które mogą być

wprowadzone przeciw Rosji. W tym przypadku Kazachstan będzie musiał znaleźć alternatywne źródła tranzytu ropy. Obecnie przez ropociąg biegnący przez terytorium Rosji przepływa 32 mln ton ropy. Najbardziej odpowiednim rozwiązaniem jest tranzyt ropy przez Azerbejdżan i Gruzję. Jednocześnie oprócz Europy Kazachstan zamierza transportować swoje surowce energetyczne do swoich najbliższych sąsiadów do Uzbekistanu i Turkmenistanu. Obecnie coraz większe zapotrzebowanie ropy i gazu w Chinach nie wyklucza, że kolejnymi potencjalnymi kontrahentami mogą stać się Indie, kraje Azji Południowo-Wschodniej oraz Australia. Także jeszcze jedną potencjalną alternatywą na eksport kazachstańskiej ropy może być Iran, przeciwko któremu w przyszłości mogą być zniesić sankcje.

LITERATURA:

1. Encyklopedia internetowa o wszystkich krajach Świata: Złoża naturalne Kazachstanu, on: <http://allnations.ru/kazaxstan/poleznye-iskopaemye-kazaxstana.html>
2. Katarzyna Stala-Szlugaj, Aleksander Klim, Rosyjski i kazachski węgiel energetyczny na rynku polskim, Krakow, Wyd. IGSMiE PAN, tom 15 zeszyt 4, 2012.
3. Justyna Misiągiewicz, Polityka energetyczna Turcji w regionie Kaspijskim, Teka Kom. Politol. Stos. Międzynar. – OL PAN, 2011, 6, s.139-156.
4. Dominika Dasko, Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Azerbejdżanu w latach 2004-2008, Portal historyczny Historia.org.pl, 27.02.2013, on: <http://historia.org.pl/2013/02/27/polityka-federacji-rosyjskiej-wobec-azerbejdżanu-w-latach-2004-2008/>
5. Łukasz Gacek, Azja Centralna w polityce energetycznej, Wyd. Uniwersytet Jagiellońskiego, 2013
6. Portal edukacyjny «Ibrain», on: <http://ibrain.kz/mod/book/view.php?id=21&chapterid=1823%5bR=301,L%5d>
7. Tygodnik internetowy «Kompania. Delowoj jeżenedelnik», on: <http://ko.ru/articles/6163>
8. Portal historyczny «History Lost – Zagadki historii», on: <http://www.historylost.ru/articles/history/740-krovavye-strojki-veka.html>
9. Portal edukacyjny «Ibrain», on: <http://ibrain.kz/mod/book/view.php?id=21&chapterid=1823%5bR=301,L%5d>
10. Strona główna kazachstańsko-amerykańskiego koncernu naftowego Tengizchevroil, on: http://www.tengizchevroil.com/ru/about/tco_history.asp
11. Przegląd Statystyczny BP z 2012 r., on: http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2012.pdf
12. Obecnie PKB Kazachstanu wynosi 203,5 mld \$, w

2009 r. – 115,3 mld \$, on:
<http://data.worldbank.org/country/kazakhstan>

13. Ustawa Republiki Kazachstanu O podglebiu i użytkowaniu podglebia od 27.01.1995 r., №2828

14. Ustawa Republiki Kazachstanu O podglebiu i użytkowaniu podglebia od 27.01.1995 r., №2828, art.5

15. Ustawa Republiki Kazachstanu O ropie naftowej od 28.06.1995 r., №2350

16. Międzynarodowa Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza olejami, sporządzona w Londynie 12 maja 1954 r.; Międzynarodowa Konwencja o odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane olejami (wraz ze zmianami od 19.11.1974 r.), sporządzona w Brukseli 29 listopada 1969 r.; Międzynarodowa Konwencja o utworzeniu międzynarodowego funduszu odszkodowań za szkody spowodowane zanieczyszczeniem olejami (wraz ze zmianami w protokole od 19.11.1976) , sporządzona w Brukseli 18 grudnia 1971 r.

17. Oficjalna strona spółki naftowej KazTransOil, on:
http://www.kaztransoil.kz/ru/o_kompanii/investicionnie_p_ roekti/

18. Oficjalna strona spółki naftowej KazMunajGaz, on: <http://www.kmg.kz/manufacturing/oil/ktk/>

19. Ibidem, on:
http://www.kmg.kz/manufacturing/oil/kazakhstan_china/

20. Gazeta Kazachstanskaja Prawda. Ekonomika. Energetičeskij rynek. 04.10.201, on:
<http://www.kazpravda.kz/c/1349312469>

21. W. Baluk, Polityka bezpieczeństwa Republiki Kazachstanu, [w:] Badania Wschodnie. Polityka wewnętrzna i międzynarodowa. W. Baluk, Z.J. Winnicki (red.), Wrocław 2008, s.258

22. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана, 14 декабря 2012 г., on: http://www.akorda.kz/ru/page/page_poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-14-dekabrya-2012-g_1357813742

Мишетський Сергій Енергетична політика Казахстану

Питання енергетичної політики у сучасних міжнародних відносинах стає важливим питанням для кожної держави. Основна мета цієї статті полягає у розкритті генезису енергетичної політики Казахстану у радянський час і змін, які відбулися після розпаду Радянського Союзу.

У статті також робиться спроба проаналізувати вплив державної енергетичної політики у сфері зовнішньої політики. У даний час, нафту і природний газ гірничодобувний сектор у Республіці Казахстан є одним з найважливіших секторів економіки цієї країни. Це робить істотний вплив на курс зовнішньої та економічної політики з основними гравцями у міжнародній торгівлі нафтою та газом, таких як Росія, Китай, США і Європейський Союз. Міркування щодо цього питання буде присвячено більше докладні описи контактів з цими країнами, а також країнами, які відіграють значну роль у регіоні Каспійського моря та Центральної Азії.

Ключові слова: енергетична політика Казахстану, транзитні маршрути, Каспійський регіон, газ, нафту

Мишетский Сергей Энергетическая политика Казахстана

Вопрос энергетической политики в современных международных отношениях становится важным вопросом для каждого государства. Основная цель этой статьи заключается в раскрытии генезиса энергетической политики Казахстана в советское время и изменений, которые произошли после распада Советского Союза.

В статье также делается попытка проанализировать влияние государственной энергетической политики в сфере внешней политики. В настоящее время нефть и природный газ, горнодобывающий сектор в Республике Казахстан является одним из важнейших секторов экономики этой страны. Это оказывает существенное влияние на курс внешней и экономической политики с основными игроками в международной торговле нефтью и газом, таких как Россия, Китай, США и Европейский Союз. Соображения по этому вопросу будут посвящены более подробные описания контактов с этими странами, а также странами, которые играют значительную роль в регионе Каспийского моря и Центральной Азии.

Ключевые слова: энергетическая политика Казахстана, транзитные маршруты, Каспийский регион, газ, нефть

Missetskiy Sergey Kazakhstan's energy policy

The issue energy policy in contemporary international relations becomes a crucial matter for every state. The main purpose of this article is to present the genesis of energy policy in Kazakhstan in the Soviet times and changes that occurred after the collapse of the Soviet Union.

The article will also attempt to analyze the impact of state energy policy on foreign policy. Currently, oil and natural gas mining sector in the Republic of Kazakhstan is one of the most important sectors of this country economy. This has a significant impact on the conduct of foreign and economic policy with the major players in

the international trade in oil and gas, such as Russia, China, the U.S. and the European Union. Considerations regarding this subject will be devoted to more detailed descriptions of contacts with these countries, as well as those countries that play a significant role in the Caspian region and Central Asia.

Keywords: Kazakhstan's energy policy, transit routes, Caspian region, gas, oil

Rys.1. Źródło: Oficjalna strona koncernu KazMunaiGaz:
http://www.kmgep.kz/rus/the_company/our_business/transportation_and_sales/

Рецензенти:
 Тодоров І.Я., д.і.н., професор
 Тихонов А.К., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 16.09.2014 р.